

Ölkəmizdə multikulturalizmə, tolerantlıq və dini dözümlülüyün dövlət siyasəti səviyyəsində inkişaf etdirilməsinin əsaslarını qədim dövlətçilik tariximiz və milli-mənəvi dəyərlərimiz təşkil edir. Tarixi ənənələrə nəzər salsaq görürük ki, istər Səfəvilər dövləti, istər XIX-XX əsrlər maarifçilik dalğası, istərsə də Xalq Cümhuriyyəti dövründə Azərbaycan ərazisində yaşayan digər etnik xalqlar və dini qrupların nümayəndələrinin təmsilçiliyini özündə cəmləyən bu siyasi davranış XX əsrin sonlarında ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən dövlətçilik ideologiyasının tərkib hissəsinə çevrilmiş, tolerantlıq və multikulturalizm ənənələri bərpa edilmişdir. İctimai-siyasi həyatımızın demək olar ki, bütün sahələri kimi, dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsi ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəlində tarixi müstəqilliyinə yenidən qovuşan

Azərbaycan çox keçmədi ki, suverenliyini itirmək təhlükəsi ilə üz-üzə qaldı. Həmin dövrdə arası kəsilməyən xarici təzyiqlər, işğalçı Ermənistanın ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzü, ölkə daxilindəki siyasi başıpozuqluq, hakimiyyət çəkişmələri Azərbaycanda vəziyyəti son dərəcə gərginləşdirmişdi. Eyni zamanda, dinlərarası, millətlərarası münasibətlərə böyük ziyan vuruldu. Məhz belə ağır şəraitdə xalqın təkidi ilə siyasi rəhbərliyə qayıdan ümummilli liderimiz Heydər Əliyev ölkəni düşüüyü bələdan qurtardı, qanunçuluğun və ictimai-siyasi sabitliyin bərpasına nail oldu, demokratik, hüquqi dövlətin möhkəm bünövrəsini qoydu, müstəqil Azərbaycanın tərəqqi və inkişaf strategiyasını müəyyənləşdirdi. Eyni zamanda dövlət-din münasibətlərinin formalaşması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Ulu öndər ölkəmizdə mövcud olan bütün milli azlıqları vahid azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında birləşdirməyə nail oldu, mədəni müxtəlifliyi qorumaq naminə milli azlıqlar və dini qruplarla bağlı çoxlu sayda normativ hüquqi aktlar qəbul etdi, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğunun əsasını qoydu və apardığı islahatlarla ölkədə tarixən mövcud olan etnik-mədəni, dini müxtəlifliyin tolerant əsaslarının möhkəmlənməsini təmin etdi. Təsadüfi deyil ki, multikulturalizmin siyasi əsasları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında qanunvericilik aktlarında, fərman və sərəncamlarda öz əksini tapıb. Multikulturalizmin məhək daşı olan dövlət-din münasibətlərinə böyük önəm verən ulu öndər deyirdi: “Azərbaycan Respublikası çoxmillətli bir dövlətdir. Azərbaycanda müsəlmanlarla yanaşı, başqa dinlərə mənsub olan vətəndaşlar da yaşayır. Azərbaycan müstəqil, demokratik dövlət kimi öz ərazisində yaşayan bütün xalqlara, bütün millətlərə, dinindən, irqindən,

siyasi mənsubiyyətlərindən asılı olmaya-raq azadlıq, hürriyyət imkanları verir”. Ulu öndərin müəyyənləşdirdiyi bu strateji istiqamətdə inkişaf edən Azərbaycan dünyaya örnək ola biləcək multikultural dəyərlər sistemini və modelini formalaşdırıb. Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən təməli qoyulan müasir Azərbaycanda möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin qətiyyətlili siyasi iradəsi, yüksək intellek-

tual keyfiyyətləri, Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın dövlətçilik təfəkkürü ilə milli-mənəvi dəyərlərə verdiyi önəm sayəsində bəşəri birliyə xidmət edən multikulturalizm, İslam həmrəyliyi kimi ideyaların reallaşması istiqamətində uğurlu addımlar atılır və bu addımlar beynəlxalq aləmdə böyük siyasi-mənəvi rezonans yaradır. Azərbaycanın multikulturalizm dəyərlərinə sahib olması, onu təşviq etməsi aparıcı beynəlxalq təşkilatlar və dünya birliyi tərəfindən yüksək dəyərləndirilir. Müasir gərgin beynəlxalq şəraitdə Azərbaycanda Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması, praktiki, elmi, təbliğati və təşviqati istiqamətdə fəaliyyət göstərməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Beynəlxalq ictimaiyyət qəbul edir ki, dünyəviliyin Azərbaycan modeli və onun sülhpərvər dinlərarası dialoq təcrübəsi nadir və uğurlu bir model kimi nəzərdən keçirilməli, öyrənilməlidir. Hazırda ölkəmizin təcrübəsi tədqiqat obyektidir, bir çox ölkələrdə öyrənilir və tədris edilir. Bu istiqamətdə əməkdaşlığa maraq artır və ilbəlil əlaqələr genişlənir. Təsadüfi deyil ki, “Multikulturalizmin Azərbaycan modeli” və ya “Azərbaycan multikulturalizm modeli” kimi terminlər siyasi leksikona, elmi ədəbiyyata daxil edilib. Azərbaycan xalqı birgəyaşayış təcrübəsi və həyat təzi ilə sübut edir ki, multikulturalizm yaşayır və onun gələcəyi daha parlaqdır.

Multikulturalizmin Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasəti olmasının mühüm təzahürlərindən biri burada dövlət-din münasibətlərinin yüksək səviyyədə olmasındadır. Azərbaycanda dövlət-din münasibətlərinin yüksək səviyyədə olması özünü ilk növbədə dörd əsas məqamda

göstərir: ölkəmizdə dini azadlıqların təmin edilməsində, bütün dinlərin, dini məzhəblərin qanun qarşısında bərabər olmasında, onların fəaliyyətlərinə dövlət tərəfindən hər cür dəstək göstərilməsində və dinlərarası münasibətlərin qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıq əsasında qurulmasında... Fəxarət hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan günümüzdə müsəlmanların arasında qanlı toqquşmalara səbəb olan

desək, bu müxtəlifliklər qorunur. Multikulturalizm siyasəti ölkənin suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, demokratik inkişaf yoluna, milli təhlükəsizliyinə, vətəndaş birliyinə, əhəlinin rifah və etnik-mədəni dəyərlərinə təhdid yaradan etnik millətçilik, etnik separatçılıq, dini separatçılıq və digər dezinteqrasiya proseslərinin qarşısının alınmasında mühüm rol oynayır. Beləliklə, Azərbaycan Respublikası multikultura-

prosesi”ni qeyd etmək olar. “Bakı prosesi” - mədəniyyətlər arasında dialoqun inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutan bir təşəbbüsdür. “Bakı prosesi” təşəbbüsünü ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 2008-ci il 2-3 dekabr tarixində Bakıda Avropa və ona qonşu regionların mədəniyyət nazirlərinin “Mədəniyyətlərarası dialoq Avropa və onun qonşu regionlarında davamlı inkişafın

himayəsi altında keçirilmiş “Bakı–2015” birinci Avropa Oyunları və IV İslam Həmrəyliyi Oyunları kimi beynəlxalq və çoxmədəniyyətli tədbirlərə ev sahibliyi edib. Bu günlərdə paytaxtımızda “Dünya dini liderlərinin II Bakı sammiti”nin keçirilməsi ölkəmizdə dini və milli məsələlərə dövlət səviyyəsində nə dərəcədə həssas yanaşıldığını bir daha əyani şəkildə sübut etdi. Dünyanın müxtəlif regionlarını təmsil edən xristian, müsəlman, yəhudi, buddist, induist və digər dini birliklərin rəhbərləri və dini konfessiya təmsilçiləri müasir dünyanı təhdid edən problemlərə, xüsusilə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə dair birgə mövqeyini bildirdi, o cümlədən dinlərarası və sivilizasiyalararası həmrəyliyin vacibliyini bütün dünyaya nümayiş etdirdilər.

Azərbaycanda multikulturalizmin dövlət siyasətinin mühüm istiqamətinə çevrilməsi sadəcə müəyyən dövrü əhatə edən bir kampaniya deyil. Bu, həm də dövlətimizin milli-mənəvi, ümumbəşəri, humanist dəyərlərə söykənən davamlı və ardıcıl siyasətidir. Bu sahədə fəaliyyət göstərmək üçün mühüm dövlət qurumlarının yaradılması da təsadüfi deyil. Multikulturalizmin Azərbaycan modelinin uğurunun sirri məhz, müxtəlif millətlərin və dinlərin təmsilçilərinin öz kimliklərini qorumasında və digərinə hörmətlə yanaşmaqla inkişaf etmək iqtidarında olmasındadır.

Tarixən hər bir dövlətin qüdrətinin əsasında iqtisadi güc, siyasi nüfuz dayanır. Ölkənin iqtisadi inkişafı isə onun mədəni inkişafı ilə düz mütənəsibdir. Bu gün Azərbaycan iqtisadi göstəricilərinə görə dünyanın qabaqcıl ölkələri sırasında öz layiqli yerini tutursa, bu həm də onun müxtəlif etno-mədəni qrupları özündə birləşdirməsi və qoruması, bir sözlə multikulturalizm siyasətindən irəli gələn bir göstəricidir. Ölkəmizdə sağlam tarixi köklərə malik multikulturalizm dövlət rəhbərliyinin düşünlümlü siyasəti ilə daha da inkişaf edir, yeni pozitiv çalarlarla zənginləşir. Dövlətimizin başçısı cənab İlham Əliyev Azərbaycanda multikulturalizmə münasibət barədə deyib: “Multikulturalizm Azərbaycanda dövlət siyasətidir. Qeyd etməliyəm ki, artıq tarixi keçmişimiz də bunu diktə edir. Eyni zamanda multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzidir. Biz gündəlik həyatımızda bu prinsiplər əsasında fəaliyyət göstəririk. Bu prinsiplər cəmiyyətin mütləq əksəriyyəti tərəfindən dəstəklənir, müdafiə edilir”.

Məhəmməd İSAYEV,
Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbəsi

Multikulturalizm Azərbaycanın

dövlət siyasətinin prioriteti, cəmiyyətin həyat tərzidir

Azərbaycan müxtəlif sivilizasiyaların qovuşduğu məkan olaraq, əsrlər boyu milli-mədəni rəngarənglik mühitinin formalaşdığı, ayrı-ayrı millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin sülh, əmin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma və dialoq şəraitində yaşadığı diyar kimi tanınır. Bu gün Azərbaycan özünün uzun əsrlərin süzgəcindən süzülüb gələn zəngin multikulturalizm modelini dünyaya təqdim etməkdədir. Ölkəmizin bu sahədəki təcrübəsi kifayət qədərdir və qədim tarixə malikdir. Əsrlər boyu dinlər, mədəniyyətlər və sivilizasiyaların bir araya gəldiyi ölkəmiz Şərqi və Qərbi arasında yalnız coğrafi körpü deyil, həm də mədəniyyət körpüsü olmuş, müxtəlif dinlərin və mədəniyyətlərin nümayəndələri Azərbaycanda sülh şəraitində və ləyaqətlə yaşamışlar. Bu gün də müstəqil Azərbaycan öz siyasətini məhz bu təməl üzərində qurur, ölkəmizdə katolik kilsəsi, pravoslav kilsəsi, yəhudi sinagogu, məscidlər azad, sərbəst, təhlükəsiz, qarşılıqlı hörmət əsasında tolerantlıq şəraitində fəaliyyət göstərir, Azərbaycan müxtəlif irqi, etnik, dini və mədəni mənsubiyyətə malik insanlar arasında ayrı-seçkiliyə yer olmadığını bütün dünyaya nümayiş etdirir.

məzhəb qarşılıqlı olmanın nadir nüsxəsi ölkələrinəndir. Dövlət bütün dini qurumların hər birinə lazımı kömək, o cümlədən maliyyə dəstəyi göstərir. Dövlətimizin bütün dinlərə göstərdiyi bərabər münasibət öz növbəsində dinlərarası münasibətlərin təkmilləşməsinə, daha dəqiq desək, bu münasibətlərin qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıq əsasında qurulmasına səbəb olur. Prezident İlham Əliyevin də qeyd etdiyi kimi, Azərbaycanda bütün din və etiqad azadlıqları tam şəkildə təmin edilir.

Multikulturalizm həm də cəmiyyətdəki etnik-mədəni müxtəlifliklərin tənzimlənməsinin ən səmərəli siyasətidir. Bunu Azərbaycan Respublikasının təcrübəsi aydın şəkildə göstərir. Ölkəmizin daxili siyasətinin mühüm istiqaməti olan multikulturalizm siyasəti vasitəsilə cəmiyyətdəki mövcud etnik-mədəni müxtəlifliklər səmərəli şəkildə tənzimlənir. Daha konkret

lizm siyasəti vasitəsilə ölkə daxilində olan etnik-mədəni müxtəliflikləri tənzimləyərək bu müxtəlifliklərin və onların əsasını təşkil edən dəyərlərin qorunmasına nail olub. Bu, demokratik cəmiyyətin norma və prinsiplərinə uyğun gəlir. Belə ki, xalqların etnik-mədəni dəyərlərinin qorunması insan haqlarının tərkib hissəsidir.

Azərbaycan Respublikasının multikulturalizm siyasətindən danışarkən daha bir mühüm qanunauyğunluğa diqqət yetirmək lazımdır: multikulturalizm ölkənin daxili siyasətində özünü göstərməklə yanaşı, özünü xarici siyasətdə də təzahür etdirir. Belə ki, ölkəmizin xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri bütün dünyada mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası dialoqun təşviq olunmasıdır. Qeyd edək ki, bu istiqamətdə ölkəmiz böyük uğurlara imza atıb. Belə uğurlardan biri kimi son dövrdə siyasi leksikona daxil olan “Bakı

və sülhün əsasıdır” mövzusunda keçirilmiş konfransında irəli sürdü. Regional təşəbbüs kimi yaranan “Bakı prosesi” 2010-cu ildən qlobal hərəkata çevrilməyə başladı. Mütərəqqi dünya ictimaiyyəti mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqun təşviq edilməsində “Bakı prosesi”nin rolunu yüksək qiymətləndirir, 2008-ci ildən bəri mədəniyyətlər arasında dialoq müdafiə edən ön təşəbbüs kimi dəyərləndirir.

Azərbaycanda tolerantlıq mühiti hər zaman ən yüksək səviyyədə olduğu üçün burada multikulturalizm, millətlər və dinlər arasında olan münasibətlərə, dialoqa həsr edilmiş beynəlxalq səviyyəli bir çox tədbirlər, elmi konfranslar keçirilir. Azərbaycan Prezidentinin təşəbbüsü ilə başlanan və həyata keçirilən “Bakı prosesi”, “Multikulturalizm” və “İslam Həmrəyliyi” illəri çərçivəsində təşkil olunan beynəlxalq tədbirlər mədəniyyətlər və dinlər arasında əlaqələrin genişlənməsinə, qarşılıqlı etimad mühitinin yaradılması işinə mühüm töhfələr verib. Dünyanın müxtəlif ölkələrinin ənənəvi dünya dinlərini təmsil edən 200-dən çox nümayəndənin iştirak etdiyi “Qloballaşma, din, ənənəvi dəyərlər” mövzusunda tədbir 2010-cu ilin aprelinde məhz Bakı şəhərində keçirilib. 2011-ci ildən başlayaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə hər iki ildən bir Bakıda Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilir. Bu forumlar UNESCO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurası, Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi, İSESCO, BMT-nin Dünya Turizm Təşkilatının tərəfdaşlığı ilə reallaşdırılır. Bakı, həmçinin Avropa Olimpiya Komitələrinin